

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 347.985

**О. Б. Верба-Сидор,
В. М. Братковський**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДСУДНОСТІ СПРАВ ПРО РОЗКРИТТЯ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Проаналізовано проблеми правового регулювання підсудності справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб. Констатовано, що на практиці немає єдиної позиції щодо питання про визначення територіальної підсудності цієї категорії справ. Досліджено правову природу та нормативне регулювання цього інституту, виявлено прогалини та недоліки в ньому. Законодавчі положення проілюстровано прикладами зі судової практики. Сформульовано зміни до ЦПК України, які б зміцнили гарантії учасників процесу щодо реального захисту (поновлення) їхніх прав.

Ключові слова: підсудність, суд, банк, філія, представництво, банківська таємниця.

Постановка проблеми. Чіткі законодавчі правила визначення підсудності дають змогу уникнути проблем щодо розгляду та вирішення цивільних справ, які не віднесені законом до компетенції відповідного суду.

Підсудність розгляду справ про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, визначена ст. 287 Цивільного процесуального кодексу України [2] (далі – ЦПК), у якій передбачено, що заява про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичної або фізичної особи у випадках, встановлених законом, подається до суду за місцезнаходженням банку, що обслуговує таку юридичну або фізичну особу. Отже, закон установлює виключну підсудність справ про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю.

Щороку суди розглядають близько 5 тис. цивільних справ окремого провадження про розкриття банками інформації, що містить

банківську таємницю, щодо юридичних і фізичних осіб. У I півріччі 2012 р. суди розглянули 1,1 тис. справ про розкриття банками інформації, але їх частка від загальної кількості справ окремого провадження є сталою й становить 3,3%; задоволено заяви у 732 справах, або 73,9% від розглянутих з ухваленням рішення [7]. У третині цих справ виникло питання про можливість подання заяви про розкриття банком такої інформації до суду не лише за місцезнаходженням банку, а й за місцезнаходженням його філії, відділення чи представництва, що обслуговує фізичну чи юридичну особу, стосовно якої вимагається розкриття банківської таємниці [8, с. 87].

Отже, із аналізу судової практики очевидно, що проблемним є питання про можливість подання заяви про розкриття банком такої інформації до суду не лише за місцезнаходженням банку, а й за місцезнаходженням його філії, відділення чи представництва, що обслуговує фізичну чи юридичну особу, стосовно якої вимагається розкриття банківської таємниці. Аналіз цих питань допоможе законодавцеві в удосконаленні ст. 287 ЦПК, а також надасть більш широкий спектр можливостей заявникам для подання відповідної заяви.

Стан дослідження. У межах науки цивільного процесуального права України деякі аспекти правового регулювання процедури розгляду та вирішення справ про розкриття банківської таємниці відображено у працях М. І. Балюка [11], Д. О. Гетманцева [15], О. І. Євтушенка [9], Ю. В. Носіка [12], В. П. Палюка [13], Г. О. Світличної [14], О. О. Кулініча [16] та ін.

Проте на практиці виникає багато проблем, пов'язаних із відсутністю теоретичних розробок та із прогалинами у правовому регулюванні окремих аспектів підсудності справ про розкриття банком таємниці у цивільному процесі, що й зумовлює актуальність та, відповідно, необхідність розробки цих питань.

Мета статті – виявити і проаналізувати проблеми, які виникають щодо підсудності справ про розкриття банківської таємниці на практиці, та запропонувати шляхи їх вирішення.

Виклад основних положень. Вважаємо доцільним на початку дослідження здійснити порівняльний аналіз вирішення питання підсудності справи про розкриття інформації, яка містить банківську таємницю, щодо фізичних та юридичних осіб за місцезнаходженням структурних підрозділів банку відповідно до Узагальнень Судової практики «Судова практика розгляду справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та

фізичних осіб» від 21.12.2009 р. [6] (далі – Узагальнення) та Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.09.2011 р. № 10 «Про судову практику в цивільних справах про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб» [5] (далі – Постанова).

Із аналізу положень про визначення підсудності в окресленій категорії справ, які містить Узагальнення, випливає:

1) щодо *філії банку* – заяви про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, можуть подаватися до суду, окрім місцезнаходження банку, також і за місцезнаходженням філії банку, якщо вона обслуговує юридичну чи фізичну особу, стосовно якої вимагається розкриття такої інформації. Проте, зважаючи на те, що філія не є юридичною особою, на підставі положень ч. 2 ст. 30 ЦПК особою, яка бере участь у цій справі, може бути лише банк;

2) щодо *представництва банку* – заява не може подаватися до суду за місцезнаходженням представництва, оскільки представництво не може обслуговувати юридичну та фізичну особу, адже здійснює лише представницькі функції юридичної особи;

3) щодо *відділення банку* – правовий статус відділення банку на законодавчому рівні не регламентований, тому заява не може подаватися до суду за місцезнаходженням відділення банку.

У Постанові суд указує, що з урахуванням положення ст. 95 Цивільного кодексу України [1] (далі – ЦК), ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III [3], такі заяви можуть бути також подані й за місцезнаходженням філії, представництва, іншого структурного підрозділу цього банку, які здійснюють банківську діяльність від імені банку та обслуговують юридичну або фізичну особу.

Зважаючи на те, що філії, представництва чи інший структурний підрозділ банку не є юридичними особами, тому особою, яка бере участь у справі (зацікавленою особою), є банк.

Як бачимо з наведеного, у цих двох документах є різні підходи до визначення правил підсудності, що створює проблеми у практичній діяльності.

Законодавче правило про визначення підсудності розгляду справ про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, визначене ст. 287 ЦПК, у якій передбачено, що заява про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо

юридичної або фізичної особи у випадках, встановлених законом, подається до суду за місцезнаходженням банку, що обслуговує таку юридичну або фізичну особу. Отже, закон установлює *виключну підсудність* справ про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю.

Банк – це фінансова установа, що має статус юридичної особи (ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність»). Місцезнаходженням юридичної особи є адреса органу або особи, які відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступають від її імені (ст. 93 ЦК).

Відповідно до ч. 3 ст. 9 та ч. 2 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 15.05.2003 р. № 755-IV [4], відомості про місцезнаходження юридичної особи повинні міститися у Свідоцтві про державну реєстрацію юридичної особи і в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Закон передбачає право юридичної особи здійснювати всі або частину її функцій через відповідні структурні підрозділи (філії, представництва тощо), які розташовані поза її місцезнаходженням і не набувають статусу юридичної особи (ч. 1 та ч. 3 ст. 95 ЦК). Відомості про філії юридичної особи та їх місцезнаходження також мають бути внесені до Єдиного державного реєстру (ч. 4 ст. 89 ЦК). Відповідно до п. 28 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність», структурні підрозділи банків, зокрема Національного банку України, не є юридичними особами й здійснюють діяльність від імені банку.

Тобто філії та представництва – це структурні підрозділи банку, які мають право здійснювати всі або частину його функцій (від імені цієї юридичної особи).

З огляду на це, робимо висновок, що, звертаючись зі заявою до філії чи представництва банку, ми фактично звертаємось до головного банку як юридичної особи. Важливо зазначити, що відомості, які становлять банківську таємницю, зазвичай містяться тільки у цій філії чи представництві. Тому доцільно встановити, зважаючи на норми матеріального та процесуального права, можливість подавати заяви про розкриття банківської таємниці за місцезнаходженням структурних підрозділів банку шляхом внесення змін до ст. 287 ЦПК.

На нашу думку, зважаючи на наведене, необхідно викласти зміст цієї статті у такій редакції: «Заява про розкриття банком інфор-

мації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичної або фізичної особи у випадках, встановлених законом, подається до суду за місцезнаходженням банку, або його філій, представництв та інших підрозділів, що обслуговують таку юридичну або фізичну особу».

Суди часто дотримуються позиції про можливість подання відповідних заяв не лише за місцезнаходженням самого банку, а й за місцезнаходженням його структурних підрозділів.

На нашу думку, цей підхід є правильним та обумовлений тим, що інформація, яка містить банківську таємницю, зазвичай зберігається саме у філії чи представництві, у якому обслуговується клієнт банку. Саме тому, ми вважаємо, що внесення зазначених змін у ст. 287 ЦПК є необхідними для уникнення неточностей та розбіжностей у практичній діяльності.

На думку О. І. Євтушенка, визначення підсудності справ про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, за місцезнаходженням філії банку є помилковим, оскільки філія не є юридичною особою, не має цивільної процесуальної дієздатності й тому не може бути суб'єктом процесуальних відносин. На підставі цього вчений зробив висновок, що підсудність справ цієї категорії повинна визначатися за місцем знаходження банку, який має статус юридичної особи [9, с. 48–49].

Ми не погоджуємося з позицією О. І. Євтушенка, тому що у цьому випадку йдеться про два різні поняття: 1) *дієздатність*, тобто можливість бути суб'єктом процесуальних правовідносин, персоніфікованим носієм процесуальних прав та обов'язків; та 2) визначення *підсудності* справ за участю цих суб'єктів.

Згідно зі ст. 28 ЦПК здатність мати цивільні процесуальні права та обов'язки сторони, третьої особи, заявника, зацікавленої особи (*цивільна процесуальна правоздатність*) мають усі фізичні та юридичні особи. Зважаючи на це, саме банк як юридична особа є суб'єктом цивільних процесуальних відносин і учасником процесу в справах про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю.

Законом установлені спеціальні правила підсудності за участю юридичних осіб з урахуванням права юридичної особи здійснювати всі або частину її функцій через відповідні структурні підрозділи (філії, представництва тощо), що розташовані поза її місцезнаходженням, які не набувають статусу юридичної особи та діють від імені юридичної особи, структурним підрозділом якої вони є. Відповідно до п. 7 ст. 110 ЦПК, пред'явлення позовів, що виникають із діяльності філії або

представництва юридичної особи, може здійснюватися також за їх місцезнаходженням.

Відповідно до ч. 4 ст. 95 ЦК, керівники філій та представництв призначаються юридичною особою і діють на підставі виданої нею довіреності від її імені, зокрема й у судових установах.

На нашу думку, цей законодавчий припис має загальний характер і визначає певні особливості підсудності справ за участю юридичних осіб незалежно від їх процесуального статусу (сторони, заявника чи зацікавленої особи) та виду провадження, у якому розглядається цивільна справа (позовного, наказного чи окремого). Під час визначення підсудності справи за участю банківських установ необхідно встановити їх статус (філії, представництва тощо). Заява про розкриття банківської таємниці може бути подана за місцем знаходження структурного підрозділу банку (філії), який не має статусу юридичної особи, але від імені банку здійснює банківську діяльність (обслуговує клієнтів, здійснює банківські операції).

Зроблений висновок підтверджує судова практика. Так, своєю ухвалою районний суд відмовив у прийнятті заяви про розкриття інформації, що містить банківську таємницю, зі зобов'язанням повернути заяву заявниці для звернення до належного суду. Суд зробив висновок, що зазначена заява не підсудна цьому районному суду, з огляду на таке.

Відповідно до ст. 287 ЦПК, така заява подається до суду за місцезнаходженням банку, що обслуговує цю особу. З поданої заяви вбачається, що заявник звернувся до суду за місцезнаходженням ВАТ «Ощадбанк», розташованого у відповідному районні цього суду. Проте заявник не надав жодних доказів на підтвердження того, що саме цей банк обслуговує особу, щодо якої заявлено вимогу про розкриття інформації, що містить банківську таємницю. З огляду на такі обставини, суддя вважає звернення з позовом за підсудністю до суду необґрунтованим [10].

Висновки. На підставі здійсненого аналізу правової доктрини, законодавства та судової практики пропонуємо у нормі ст. 287 ЦПК установити замість виключної альтернативну підсудність (окрім суду за місцезнаходженням банку, що обслуговує таку юридичну або фізичну особу, передбачити право заявника звертатися і до суду за місцезнаходженням його філій, представництв та інших підрозділів, що обслуговує таку юридичну або фізичну особу), що буде додатково гарантією захисту інтересів осіб.

Оскільки нині немає одноманітної судової практики щодо визначення правил територіальної підсудності, що підтверджується матеріалами судових справ, то запропоновані міркування та пропозиції сприятимуть уніфікації правозастосування.

1 Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV із змінами доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.

2 Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV із змінами доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

3 Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

4 Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

5 Про судову практику в цивільних справах про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб: Постанова Вищого спеціалізованого суду від 30.09.2011 р. № 10 // Офіційний веб-сайт ВР України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0010740-11>.

6 Узагальнення судової практики: Судова практика розгляду справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб від 21.12.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/p0003700-09>.

7 Аналіз роботи судів загальної юрисдикції у I півріччі 2012 р. (за даними судової статистики) // Верховний Суд України. Інформаційний сервер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/45621B3620E398D6C2257AA0003BDFE1>.

8 Цивільний процес України: підручник / С. В. Ківалов, Р. М. Мінченко, І. В. Андронов та ін.; за ред. Р. М. Мінченко, І. В. Андронova; НУ ОЮА. – Х.: Одиссей, 2012. – 496 с.

9 Євтушенко О. І. Узагальнення практики розгляду справ про розкриття інформації, яка містить банківську таємницю / О. І. Євтушенко, В. А. Шебуєва // Цивільний та господарський процес. Адміністративне судочинство. – 2008. – № 2. – 324 с.

10 Ухвала Приморського районного суду м. Одеса від 20.05.2011 р. № 2-о/1522/211/11 // Єдиний державний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/16377110>.

11 Балюк М. І. Практика застосування Цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарі, рекомендації, пропозиції: практ. посібник / М. І. Балюк, Д. Д. Лупеник. – Х.: Харків юрид., 2008. – 704 с.

12 Носік Ю. В. Правовий режим банківської таємниці в Україні / Ю. В. Носік // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. – К., 2001. – Вип. 2. – С. 31–39.

13 Паліюк В. П. Особливості розкриття банківської таємниці судами: наук.-практ. посібник / В. П. Паліюк; Акад. суддів України. – 2-е вид., випр. та доп. – К.: Юстініан, 2009. – 382 с.

14 Світлична Г. О. Правові аспекти розкриття інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб / Г. О. Світлична // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 11. – С. 25–31.

15 Гетманцев Д. О. Банківська таємниця: особливості її нормативно-правового регулювання в Україні та законодавстві зарубіжних країн: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Данило Олександрович Гетманцев. – К., 2003. – 206 с.

16 Кулініч О. О. Загальні положення про інформацію з обмеженим доступом в цивільному праві: монографія / О. О. Кулініч. – О.: Вид-во Букаєв Вадим Вікторович, 2008. – 242 с.

Верба-Сьдор О. Б., Братковский В. М. Правовое регулирование подсудности дел о раскрытии банковской тайны

Проанализированы проблемы правового регулирования подсудности дел о раскрытии банками информации, содержащей банковскую тайну, в отношении юридических и физических лиц.

Констатировано, что на практике не существует единой позиции по вопросу об определении территориальной подсудности данной категории дел. Исследованы правовая природа и нормативное регулирование этого института, выявлены пробелы в его организации.

Законодательные положения проиллюстрированы примерами из судебной практики. Сформулированы изменения в ГПК Украины, которые укрепили бы гарантии участников процесса по реальной защите (возобновлению) их прав.

Ключевые слова: подсудность, суд, банк, филиал, представительство, банковская тайна.

Verba-Sydor O. B., Bratkovskiy V. M. Legal Regulation of the Court Jurisdiction of Bank Secrecy Disclosure Cases

The article is devoted to the problems of regulating legal jurisdiction of bank secrecy disclosure cases, i. e. violating a legal principle under which banks are not allowed to provide to authorities personal and account information about their customers unless certain conditions apply.

The principle of bank secrecy is always considered one of the main aspects of private banking. Under the article 287 of Civil Procedural Code of Ukraine the statement on disclosure of bank information containing bank secrecy regarding physical or legal persons in cases established by the law shall be submitted to the court at the place of location of the bank which provides service to a legal or a physical person.

A bank information disclosure case, which includes bank secrecy, is considered within five days after receiving the statement in a closed court session with notification of an applicant, a person participating in relation to bank secrecy and a bank, and in cases when it is considered in order to protect state interests and national security with notifying the applicant only.

In view of the numerous changes in modern Ukrainian legislation and a gradual increase in number of bank secrecy disclosure cases regarding physical or legal persons, researching problem areas of jurisdiction of this category of cases and their trial in civil proceedings are urgent for scientists and lawyers.

The fact that the courts do not have a unified position on the question of determining the territorial jurisdiction of this category of cases leads to unequal judicial practice.

This shortcoming should be eliminated by making appropriate changes in legislation, which are proposed by the authors of the article.

The authors have investigated juridical nature and legal regulation of this institution, and have detected gaps and flaws in it. Legislative provisions are illustrated by examples from judicial practice.

Amendments to Civil Procedural Code of Ukraine, which would strengthen guarantees for participants of civil process in practicable protection (renewal) of their rights, have been formulated.

Key words: jurisdiction, court, bank, affiliate, agency, bank secrecy.

Стаття надійшла 15 січня 2015 р.